

Biologische boeren maken werk van groene diensten, een tussenstand

Het is bekend dat biologische bedrijven een goede uitgangspositie hebben om een bijdrage te leveren aan meer biodiversiteit. Om die meerwaarde verder te ontwikkelen en te borgen is samen met Wageningen UR gewerkt aan een kwaliteitsnorm, de natuur- en landschapnorm. Deze is het afgelopen jaar op enkele voorbeeldbedrijven getest. CLM heeft via een internetenquête gekeken hoe ver de 'gemiddelde' biologische boer al is met natuur en landschap en wat hij vindt van deze aanpak. Inmiddels is duidelijk dat de Tweede Kamer hierover enthousiast is. Zij ziet hierin een gelegenheid om alvast te oefenen met beloning van groene diensten als opmaat voor een nieuw financieringsmodel van het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (GLB) vanaf 2013.

Gemiddelde boer is gemotiveerd

Via een internetenquête zijn de interesse en mogelijkheden voor natuur en landschap op biologische bedrijven verkend. Van totaal 120 aangeschreven bedrijven hebben er 38 gereageerd, een respons van 32%. Dit is 2,5% van het totale aantal biologische bedrijven in Nederland.

Uit de enquête wordt duidelijk hoeveel biologische bedrijven al voldoen aan de natuur- en landschapnorm (NLN), en welke aspecten meer aandacht vragen. Bedrijven zien voordelen met het gericht bezig zijn met natuur en landschap, waarbij een financiële tegemoetkoming voorwaarde is. In hun ogen levert het een groter draagvlak voor het bedrijf, het geeft extra inkomen bijv. via versterking van de directe verkoop en aantrekkelijker maken voor bezoekers, het heeft een positieve invloed op de landbouwproductie. Dit verklaart ook dat de meeste biologische bedrijven gemotiveerd zijn natuur en landschap te integreren in hun bedrijfsvoering.

Biologische boeren zijn gemotiveerd om natuur en landschap te integreren in hun bedrijfsvoering

→ Ambitie

De biologische landbouw wil zich meer verbinden met maatschappij en omgeving. Dit doet ze ondermeer door de bijdrage van de biologische landbouw aan biodiversiteit verder te ontwikkelen, praktisch te borgen en het gelijktijdig realiseren van een duurzame resultaatsbeloning voor deze inspanningen. De innovatieopgaven zijn: het verbeteren van de biodiversiteit op de bedrijven en het ontwikkelen en vermarkten van groene en blauwe diensten.

In de Themawerkgroep Biodiversiteit en Landschap zitten naast boerenvertegenwoordigers ook de Vereniging Natuurmonumenten en adviesorganisaties. Ook zijn er contacten met LTO Nederland en Natuurlijk Platteland Nederland. De Themawerkgroep is in opdracht van de Vakgroep Biologische Landbouw LTO/Biologica opgericht. De Vakgroep als vertegenwoordiger van alle biologische boeren en tuinders pakt dit thema via de werkgroep op omdat biodiversiteit en landschap alle sectoren raakt.

Lopend onderzoek

- Echt Overijssel!
- Communiceren Natuur- en Landschapnorm met de sector Biologische Landbouw
- Stabiliteit door diversiteit. Systeemaanpak voor beheersing van ziekten en plagen
- Tripsbeheersing door natuurlijke vijanden

Werk aan de winkel

Via de enquête is gekeken hoe de bedrijven scoren op de verschillende onderdelen van de natuur- en landschapnorm (zie kader en figuur 1). Bij ruim 30% van de bedrijven bestaat 5% of meer van hun cultuurgrond uit landschapselementen. Circa 60% van de bedrijven haalt dit niveau niet en zit op minder dan 1%. Sloten en taluds, bermen, alleenstaande bomen of bomenrijen, houtwallen en -singels zijn de meest voorkomende landschapselementen. Een derde van de bedrijven werkt met bufferstroken en akkerranden.

Vruchtwisseling: Een van de uitgangspunten van biologische landbouw is ruime vruchtwisseling. Dit zie je terug in de uitkomst van de enquête dat 60% van de bedrijven een rotatie van 1:5 voor alle gewassen hanteert. Bij akkerbouwgewassen zoals tarwe of andere granen komt op 20% van de bedrijven een teelt van 1:3 of minder voor; bij maisteelt geldt dit voor 30% van de bedrijven.

Beheer: Dit onderdeel van de NLN is in de praktijk wat lastiger te toetsen. Biodiversiteit krijgt een impuls door regelmatig te maaien, sloten te schonen en te snoeien gecombineerd met het afvoeren van dit organisch materiaal want hierdoor ontstaat een relatief voedselarm milieu. Anderzijds levert het plekgewijs en gericht uitsparen van oeverplanten, rietkragen en overhoekjes en het achterlaten van snoeihout, meerwaarde op voor broedvogels en schuilgelegenheid voor veel dieren. Daarom is dit

Zo ziet de natuur- en landschapnorm (NLN) eruit

- 5% van het bedrijfsareaal bestaat uit streekeigen landschapselementen;
- De boer beheert de landschapselementen;
- Het afval van beheer wordt opgenomen in de bedrijfskringloop;
- Dieren worden niet verstoord tijdens de voortplantingsperiode;
- Het erf is voor 40% groen;
- Er is ruime vruchtwisseling op bouwland.

element van de norm vertaald in “toepassing op ¾ van de landschapselementen”. Uit de enquête blijkt dat ruim 50% van de bedrijven jaarlijks de sloten schoont. De intensiteit van het beheer verschilt sterk. Dit maakt het lastig om met algemene richtlijnen te werken voor een optimale onderhoudsfrequentie. Dit hangt af van de grondsoort, historie, het type element, de leeftijd en de soortensamenstelling.

Kringloop: Het afvoeren van maaisel en snoeihout van landschapselementen past goed in de kringloop van een biologische bedrijfsvoering. Uit de enquête blijkt dat de inzet op dit onderdeel bij meer dan de helft van de bedrijven beter kan. Bedrijven die maaisel en schoningsmateriaal wel afvoeren doen dit meestal op het aangrenzende perceel, en een kleiner deel composteert het. Dit onderdeel van de norm vraagt om nadere uitwerking.

Vogelbeheer: Hierbij gaat het niet alleen om weidevogelbeheer maar ook om maatregelen die zinvol zijn voor akker-vogels en vogels op het erf. De meeste bedrijven

met weidevogels werken aan beschermingsmaatregelen. En ook bedrijven met weidevogels op bouwland zoals Kievit en scholekster, zorgen voor bescherming door bijvoorbeeld nesten te markeren.

40% groen op het erf
40% van de bedrijven haalt dit onderdeel. Van de andere 60% zit de helft er licht onder en de andere helft met meer dan 10%. Er is sprake van een grote variatie aan gemiddeld vijf groene elementen op het erf.

Flinke winst met biodiversiteit mogelijk
Een grote meerderheid van de bedrijven vindt de aanpak van de NLN met zijn verschillende onderdelen zinvol (zie figuur 2). En de meeste vinden de voorgestelde maatregelen uitvoerbaar (zie figuur 3). De onderdelen groen op het erf, beheer van de natuur- en landschapselementen en betrekken van organisch materiaal in de kringloop, vragen extra aandacht en stimulans. De ambitie van de voorgestelde norm is hoog. Een kleine groep bedrijven haalt hem nu al. Een groot aantal bedrijven staat positief tegenover de norm, maar voor deze groep is er veel werk aan de

winkel. Naast ondersteuning met advies en kennisuitwisseling, zijn dan financiële stimulansen nodig. De biodiversiteit kan hier dus flink toenemen.

Hoe ziet de NLN er in de praktijk uit?

Op twee voorbeeldbedrijven in twee verschillende landschappen is de aanpak van de NLN uitgewerkt. Voor het melkveebedrijf van Gerben Braakman in het Drentse Dwingelo is een inrichtingsplan opgesteld. De gemeente heeft na overleg ingestemd met financiering van de inrichtingskosten. Financiering van het beheer is nog niet rond. De grond van Braakmans bedrijf ligt niet in een aangewezen mooi gebied en valt daarmee (voorlopig?) buiten provinciale steun. Bert Wagenvoort heeft voor zijn melkveebedrijf in de Gelderse Vorden ook een inrichtingsplan klaar. Hij pacht grond van Natuurmonumenten. Hier is nader overleg nodig met de natuurbeschermingsorganisatie om te komen tot voldoende financiering van de kosten.

NLN aanpak in discussie

Tijdens het debat over groene diensten op de BioVak 2010 waren er volop vragen over de aanpak. Hieronder een weergave van de belangrijkste punten.

Met welke vergoeding wordt gerekend?

Biologische bedrijven zijn gemotiveerd maar willen wel een vergoeding voor hun inzet. Er worden verschillende kosten gemaakt. Eenmalig voor de inrichting met nieuwe landschapselementen, vervol-

gens het beheer en daarnaast compensatie voor het beschikbaar stellen van 5% grond. Door het LEI is in opdracht van de biologische sector begin 2009 een eerste

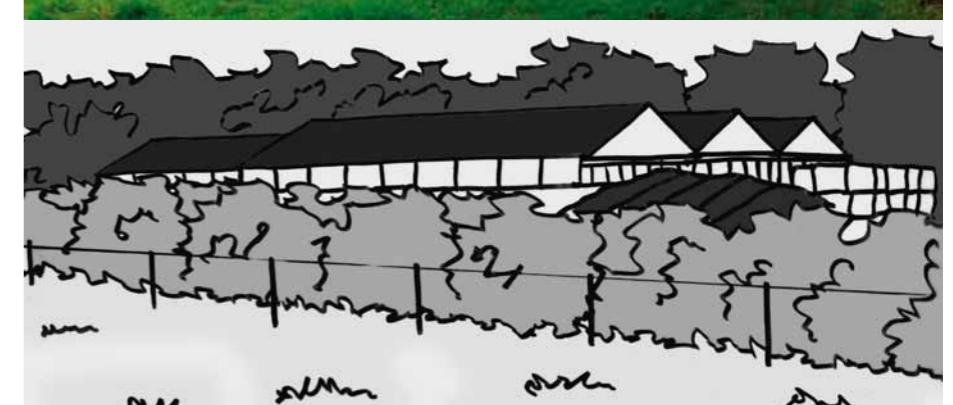
berekening gemaakt van de vergoeding die nodig is voor de inzet op de bedrijven die met de NLN aanpak aan de slag gaan. Deze komt uit op 250 euro per hectare

Melkveebedrijf Braakman

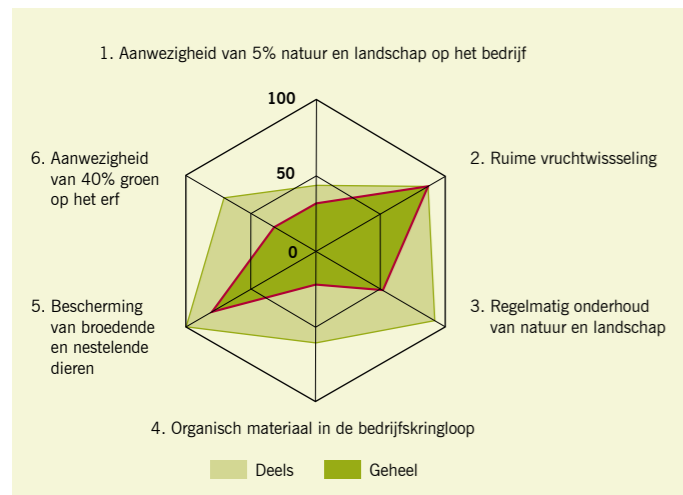
- 85 hectare, Landschapselementen 4,25 hectare (= 5%), Inrichtingsplan is klaar.
- Landschapselementen: slootkanten, houtsingels, meidoornhagen, akkerranden, poelen, bosjes, knotbomen, wandelpad en helofytenfilter.
- Kosten en financiering**
- Inrichtingskosten: 72.000 (eenmalig) gemeente Westerveld, Subsidieregeling Natuur- en Landschapsbeheer (SNL).
- Beheerkosten: 4,25 ha: ca. 5.000 euro per jaar; nog niet afgedekt.
- Vergoeding voor grond: 5% rente van de grondwaarde: 5.500 per jaar: nog niet afgedekt.

Melkveebedrijf Wagenvoort

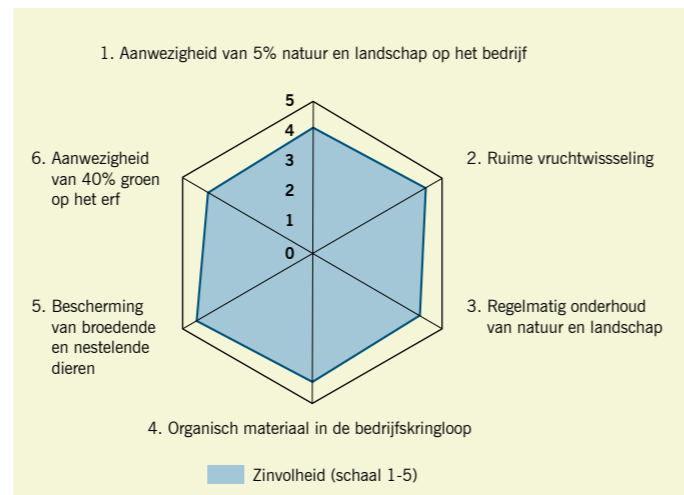
- Op landgoed Hackfort, pachtgrond van Natuurmonumenten, 66 hectare landbouwgrond, landschapselementen 3,3 hectare (= 5%), inrichtingsplan in concept klaar.
- Landschapselementen: bosmantel, struweel, steilranden langs essen, esranden/houtwallen, meidoornhagen, slootkanten/oeveren, moerasstrook en boomgaard.
- Kosten en financiering**
- Inrichtingskosten: 33.000 (eenmalig) evt. via Natuurmonumenten, Subsidieregeling Natuur- en Landschapsbeheer (SNL).
- Beheerkosten 3,3 ha: ca. 3.000 euro per jaar. evt. via Natuurmonumenten, Subsidieregeling Natuur- en Landschapsbeheer (SNL).
- Vergoeding voor grond: vergoeding van pacht a 600 euro per hectare per jaar = 1.980/jaar: nog niet afgedekt, evt. compensatie van pachtgrond door Natuurmonumenten nog niet afgedekt.

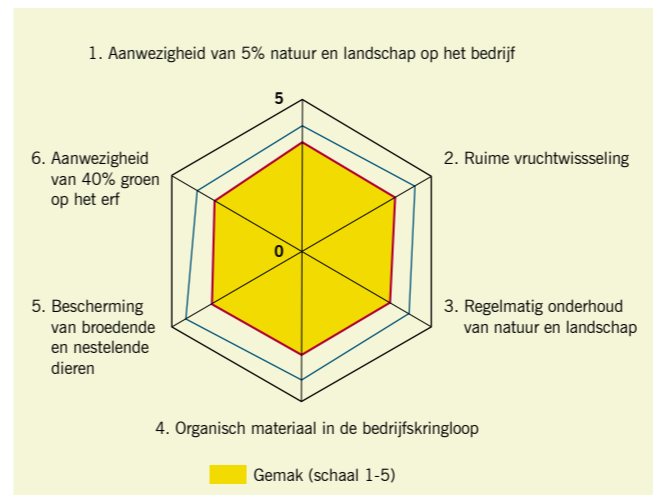
Huidige en nieuwe situatie bedrijf Wagenvoort volgens inrichtingsplan

Figuur 1. In hoeverre wordt de natuur- en landschapnorm nu al gehaald (% bedrijf, n=38)? Bron: CLM

Figuur 2. Hoe zinvol zijn de verschillende onderdelen van de natuur- en landschapnorm volgens biologische boeren? Bron: CLM

Figuur 3. Hoe makkelijk is de natuur- en landschapnorm te realiseren? Bron: CLM

per jaar. Een dergelijk hectare premie kan gelden als vergoeding voor publieke diensten in het kader van het nieuwe GLB. In de berekening is er van uitgegaan dat er grond uit productie gaat, en dat de gebruikswaarde hiervan wordt vergoed, nl. 5% van de grondprijs. Hiervoor kan de agrarier dus in principe extra grond kopen of pachten.

Er moet voldoende beloning zijn. Nu gaat het vaak alleen maar om schadeloosstelling?

In de NLN aanpak wordt toegewerkt naar een vergoeding voor het beheer en voor het beschikbaar stellen van 5% grond. Daarnaast is de belangrijkste meerwaarde van natuur en landschapsinzet, boven een 'onkostenvergoeding', te halen in de combinatie met verbreding en publieksactiviteiten zoals excursies, zorg en een boerderijwinkel.

Zijn er mogelijkheden om natuur- en landschapsinspanningen ook uit de markt te financieren? Zijn er ondernemers die dat al realiseren?

Voor agrarisch natuurbeheer lukt het niet zomaar voldoende beloning uit de markt te realiseren. Er zijn enkele voorbeelden van directe financiering zoals bij Vechtdal producten. Hier is geregeld dat 2,5% van de verkoopprijs van producten ten goede komt aan uitvoering van bedrijfsnatuurplannen.

Met de NLN weer een nieuwe aanpak?

Het ligt wellicht voor de hand om aan te sluiten bij bestaande regelingen zoals de nieuwe Subsidieregeling Natuur- en Landschapsbeheer (SNL). De insteek van NLN is om deze voor alle landbouwgebieden in Nederland te laten gelden en dit te koppelen aan het nieuwe GLB. SNL gaat niet uit van een integrale aanpak, de NLN richt zich op verbetering van het ecologische systeem. SNL is in beperkte mate in Nederland, in aangewezen gebieden toepasbaar, en richt zich op verdergaande natuurdoelen, de NLN richt zich op brede biodiversiteit en landschap in geheel Nederland.

Hoe verhoudt de NLN zich met een gebiedsaanpak via een agrarische natuurvereniging?

Het is een prima zaak om gezamenlijk als ondernemers te zorgen voor natuur- en landschapsbeheer en daarvoor financiering te organiseren. In dit geval kiezen we voor een aanpak op de bedrijven.

Langjarige vergoeding is nodig?

Als we het hebben over vergoeding is het voor de ondernemer van belang dat dit langjarig moet zijn. Investeren in natuur en landschap is niet praktisch voor een korte periode. Vaak kun je zesjarige contracten afsluiten. Bij de NLN aanpak wordt gestreefd naar langjarige, liefst 30 jarige, overeenkomsten.

Lage bemestingseis in NLN?

Het is bekend dat lagere bemesting leidt tot verschraling en dat komt de biodiversiteit ten goede. Gekozen is voor een NLN die praktisch inpasbaar in de bedrijfsvoering waarbij landbouwproductie voorop staat. 'Verzwarende' bemestingseisen passen bij natuurbeheer van de aangewezen gebieden zoals de bufferzones van natuurgebieden, via SNL.

Het zou een goede zaak zijn om ook bodembiodiversiteit op te nemen in de NLN?

Bij biologische bedrijven is er veel aandacht voor het bevorderen van bodemvruchtbaarheid. Maar bodembiodiversiteit is moeilijk zichtbaar en afrekenbaar te maken. Via de NLN wordt er wel indirect gewerkt aan bodembiodiversiteit via de vruchtwisselingeis en het in de kringloop brengen van snoeimateriaal en maaisel.

Waar kan ik terecht voor de oefenpilot groene diensten?

Geïnteresseerden kunnen zich melden bij de Vakgroep Biologische Landbouw (zie colofon). In afwachting van de uitwerking van deze pilot, na overleg met het ministerie van LNV, wordt er een lijst van geïnteresseerden opgesteld.

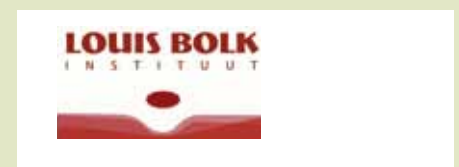
Het doel van Bioconnect is het verder ontwikkelen en versterken van de biologische landbouwsector door het initiëren en uitvoeren van onderzoeksprojecten. In Bioconnect werken ondernemers (van boer tot winkelvloer) samen met onderwijs- en onderzoeksinstellingen en adviesorganisaties. Dit leidt tot een vraaggestuurde aanpak die uniek is in Europa.

Het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit is financier van de onderzoeksprojecten.

Wageningen UR (University & Research centre) en het Louis Bolk Instituut zijn de uitvoerders van het onderzoek. Op dit moment zijn dit voor de biologische landbouwsector ongeveer 140 onderzoeksprojecten.

Contact

Sjors Willems, projectleider groene diensten Vakgroep Biologische Landbouw LTO/Biologica (www.biologica.nl)
e-mail: swillems@tiscali.nl
telefoon: 06 25 07 12 28
fotografie: Anton Stortelder
figuren: Henk Kloen

Eindredactie / Vormgeving / Productie:
Communication Services Wageningen UR
e-mail: redactie.biokennis@wur.nl
telefoon: 0317 486 370